

Trekvlinders in 1949

door

B. J. LEMPKE

(Tiende jaarverslag)

(slot)

10. *Herse convolvuli* L. Immigranten werden gezien op 13 (Maastricht) en 16 Juni (Vlaardingen, een ♂ op kamperfoelie) en op 16 Juli (een mooi ♀ te Middellie). Waarschijnlijk hoorde ook nog een ex. van 8 Aug. te Rilland Bath tot de aankomers. In September en October werden enkele vlinders van de hier geboren generatie gezien. Geen goed jaar voor deze soort!

Vindplaatsen (alle stadia). Lbg.: Maastricht, Kerkrade. Zl.: Tholen, Rilland Bath. Z.H.: Vlaardingen, Wassenaar. N.H.: Heemstede, Aerdenhout, Amsterdam, Purmerend, Middellie. Utr.: Zeist.

Totaal aantal waargenomen exx.: 12 vlinders, 1 rups.

11. *Macroglossum stellatarum* L. Eén overwinterd ex. werd gezien door SIKKEMA: in Maart vloog te Wageningen een kolibrievlinder op sneeuwroem (*Chionodoxa Luciliae* Boiss.). In Mei werden slechts 2 exx. opgemerkt (13-V het eerste), in Juni slechts 5, verdeeld over even zoveel data. Ook in Juli en eigenlijk het hele verdere seizoen is de vlinder zeer schaars: het is een uitzondering, wanneer er meer dan 2 per dag genoteerd werden, slechts enkele malen bereiken we het cijfer 4. Toch heeft de vlinder wel degelijk 2 generaties in ons land gehad. Van enkele begin Septr. bij Amsterdam gevonden rupsen kwam 6 October een vlinder uit (KUYTEN). Dit valt samen met waarnemingen van verse vlinders buiten. Het tekenen van een diagram heeft niet de minste zin, daar het uit een rechte lijn zonder toppen zou bestaan. Merkwaardig, dat deze vlinder zo weinig van de prachtige herfst heeft kunnen profiteren!

Geen enkele waarneming kwam uit de drie noordelijke provincies binnen, slechts 2 exx. werden uit Overijssel vermeld.

Totaal aantal waargenomen exx.: 125. Nog minder dus dan in 1948!

12. *Celerio euphorbiae* L. 15 Juli ving Mevr. PIJPERS een ex. te Swalmen, 26 Juli kwam in Deurne een ex. op de lamp af (C. NIES) en 3 Septr. ving LÜCKER weer een ex. op licht te Swalmen, een bewijs, dat ook de herfstgeneratie weer present was.

Bij Lobith werden door verschillende medewerkers ruim 100 rupsen verzameld, een klein deel in Aug., de meeste in de tweede helft van Septr. en in October.

13. *Lithosia quadra* L. De vlinder blijft uiterst schaars: slechts 5 exx. werden gezien. Het eerste op 18 Juli te Kippenburg in Gaasterland, het tweede 27 Juli te Arnhem, terwijl in Aug. 3 exx. te Schaarsbergen werden gevangen.

14. *Spaelotis ravida* Schiff. Weer werd de vlinder uitsluitend te Sint Michielsgestel waargenomen, waar tussen 28 Juni en 18 Juli 4 exx. gevangen werden, meest verse, die zich daar wel ontwikkeld zullen hebben.

15. *Peridroma saucia* Hb. Van de voorjaarsgeneratie werd geen enkel ex. gezien. Het eerste ex. werd 14 Aug. te Aerdenhout opgemerkt, het laatste 11 Octr., eveneens te Aerdenhout. Daartussen ligt een reeks data zonder noemenswaardige onderbrekingen, de meeste uiteraard in Septr.

Op 9 Dec. ving GORTER een ex. in zijn kamer te Zeist, dat ongetwijfeld als rups of pop met planten mee in huis gekomen was.

Vindplaatsen. Lbg.: Swalmen. N.B.: Haaren. Z.H.: Den Haag. N.H.: Aerdenhout, Heemskerk, Middellie. Utr.: Spakenburg, Bunnik, Zeist.

Totaal aantal waargenomen exx.: 39, het dubbele van 1948.

16. *Leucania l. album* L. Het evenement van het trekseizoen-1949 is ongetwijfeld het zeer talrijke optreden van deze uil in de herfst, in hoofdzaak in Zuid-Limburg, geweest! Van de voojaarsgeneratie werd geen enkel ex. gezien. Het eerste werd 11 Juli te Epen gevangen, gevolgd door een tweede op 13 Juli. Dan volgt een pauze tot 22 Augustus (een vers ex. te Warnsveld), waarna al vrij snel een climax optreedt, die zijn hoogtepunt aan het begin van de tweede September-decade bereikt. Toen werden bij Vaals enkele avonden een 100 exx. gevangen (DELNOYE)! Vrij snel daalt het aantal weer, tot op 5 Octr. het laatste ex. wordt opgemerkt. Ongetwijfeld behoort deze herfstgeneratie tot een nieuw broedsel, dat sterk geprofiteerd heeft van het mooie najaar.

Vindplaatsen. Lbg.: Vaals, Epen, Gulpen, Swalmen. N.B.: Deurne. Gdl.: Hatert, Zutten, Warnsveld. Ov.: Platvoet. De vlinder was dus beperkt tot het Oosten van het land.

Totaal aantal waargenomen exx.: 355! (Recordaantal.)

17. *Leucania albipuncta* F. (ten noorden van de grote rivieren). Nog steeds handhaaft de vlinder zich op de meeste vindplaatsen in dit gebied en was plaatselijk in de herfst zelfs zo gewoon, dat sommige waarnemers er jammer genoeg van af zagen nauwkeurige gegevens te noteren.

De eerste generatie werd gezien van 15 Mei tot 18 Juni. Dan volgt een doorlopende rij data tot 16 Sepr., waarna nog een paar Octoberdata de rij sluiten (laatste datum 16 Octr.). In werkelijkheid schijnt er nauwelijks een hiaat geweest te zijn. In elk geval heeft in 1949 weer een extra herfstgeneratie gevlogen.

In Nov. en Dec. vond BOLDT te Berg en Dal ongeveer 300 rupsen; *albipuncta* was toen de gewoonste uilenrups. Reeds in 1948 was de rups hier gewoon; toen bedroeg het aantal ongeveer 60% van dat van '49. In '35 tot '39 was de rups in de omgeving van Nijmegen evenwel slechts sporadisch te vinden, terwijl die van *Leucania lythargyria* Esp. al die jaren gewoon is geweest. Deze ervaring van een van onze bekwaamste rupszoekers illustreert wel duidelijk het tijdperk van bloei, dat in de loop van het laatste tiental jaren voor *albipuncta* aangebroken is.

Ter zelfder tijd dat BOLDT Sr. te Berg en Dal zulke grote aantallen rupsen vond, kon zijn zoon in Blaricum een honderdtal bij elkaar zoeken. Hier was *L. lythargyria* talrijker.

Vindplaatsen. Z.H.: Vlaardingen, Den Haag, Leiden. N.H.: Aerdenhout, Zaandam, Middellie, Amsterdam, Kortenhoeve, Blaricum, Hilversum. Utr.: Bunnik, Zeist, Soest. Gdl.: Twello, Sint Jansberg, Berg en Dal, Babberich, Zutten, Warnsveld, Eefde, Gorsel. Ov.: Almelo, Ommen, Platvoet, Deventer.

Aantal waarnemingen: 224 (recordaantal voor het besproken gebied).

18. *Xylena exsoleta* L. De totale oogst aan waargenomen exx. bedroeg

slechts drie. De vlinder blijft een zeer schaars dier. 7 October werd een ♀ bij Wassenaar gevangen (LEMS), 8 Octr. ving Mevr. PIJPERS een ex. te Swalmen, terwijl NIES 15 Octr. het derde te Deurne in handen viel.

19. *Hoplodrina ambigua* Schiff. Reeds is gecorrigeerd, dat het eerste Nederlandse ex. van deze trekker in 1946 werd gevangen en toen abusievelijk als *Hopl. superstes* Tr. in het verslag werd vermeld.

Ongetwijfeld is 1949 een zeer sterk vliegjaar van deze vlinder geweest. Reeds in Juni werden in Z.O.-Engeland belangrijke aantallen waargenomen. Een klein staartje van deze voorzomertrek bereikte ook ons land. Hiertoe behoort het vrij sterk afgevlogen ♀, dat HARDONK 18 Juni bij Den Haag ving. Mooie gave exx. werden weer tussen 23 Augustus en 8 September opgemerkt, zeer waarschijnlijk afstammelingen van de immigranten.

Vindplaatsen. N.B.: Deurne. Z.H.: Rockanje, Den Haag. N.H.: Aerdenhout.

Totaal aantal waargenomen exx.: 7.

20. *Laphygma exigua* Hb. Slechts 1 ex. werd in 1949esignaleerd: Middellie, 11 September (DE BOER).

21. *Apamea zollikoferi* Freyer. Het eerste Nederlandse ex. van deze zeldzame Oosteuropese trekker werd 18 Augustus te Zeist gevangen (GORTER). Reeds vermeld en afgebeeld in Ent. Ber. 13: 33 (1 Maart 1950).

22. *Catocala fraxini* L. Op 3 September werd een ex. te Heemskerk gevangen (BANK).

23. *Plusia confusa* Stephens. In September werden in Midden-Limburg niet minder dan 6 exx. van deze mooie *Plusia* gevangen. 11-IX kwamen 2 exx. te Odiliënberg op de lamp af, terwijl te Swalmen op 18 en 24 Septr. telkens 1 ex. op licht gevangen werd (alle door LÜCKER). 17 Septr. vond Mej. PIJPERS een ex. te Swalmen en 30 Septr. een tweede op een lantaarnpaal te Tegelen. 1949 is dus voorlopig het recordjaar voor de soort.

24. *Plusia gamma* L. 14 April werd het eerste ex. te Purmerend gezien, het tweede te Goes op 2 Mei, het derde weer te Purmerend op 12 Mei en met deze laatste datum begint dan de immigratie goed op gang te komen. Toch blijft het dagtotaal in Mei vrij laag: 7 exx. op 23 en 31-V is het maximum. Maar op 11 Juni bedraagt het al 18, op 6-VI zelfs 34, doch na de twintigste (27 exx.) daalt de curve weer tot soms een enkel ex. per dag. Aan het eind van de eerste Juliweek loopt zij echter weer op, heeft op 15-VII al 54 exx. bereikt, op 18-VII totaal 67, op 23-VII totaal 141, op 27-VII totaal 174, op 1-VIII totaal 240, op 5-VIII totaal 553 en op 7-VIII zelfs 1052! Grote aantallen worden dan gemeld van Steyl, Vlaardingen, Den Haag, Aerdenhout, Heemskerk en Eefde, dus zowel in het Oosten als in het Westen. In de loop van de maand Augustus komen telkens weer plaatselijke concentraties voor, zodat op 14, 21 en 23-VIII het dagtotaal de 500 overschrijdt. In September begint het aantal opnieuw op te lopen, tot op 11-IX de tot nog toe ongekende hoogte van 1224 exx. wordt bereikt. Steyl, Wijk aan Zee, de Hembrug en het Oude Mirdumer Klif zijn dan de plaatsen, waar de meeste exx.esignaleerd worden.

Daarna zakt het aantal snel in, al worden op 12, 19 en 24-IX nog 300 of meer *gamma's* gemeld. 1 October is het niveau al op 127 gedaald,

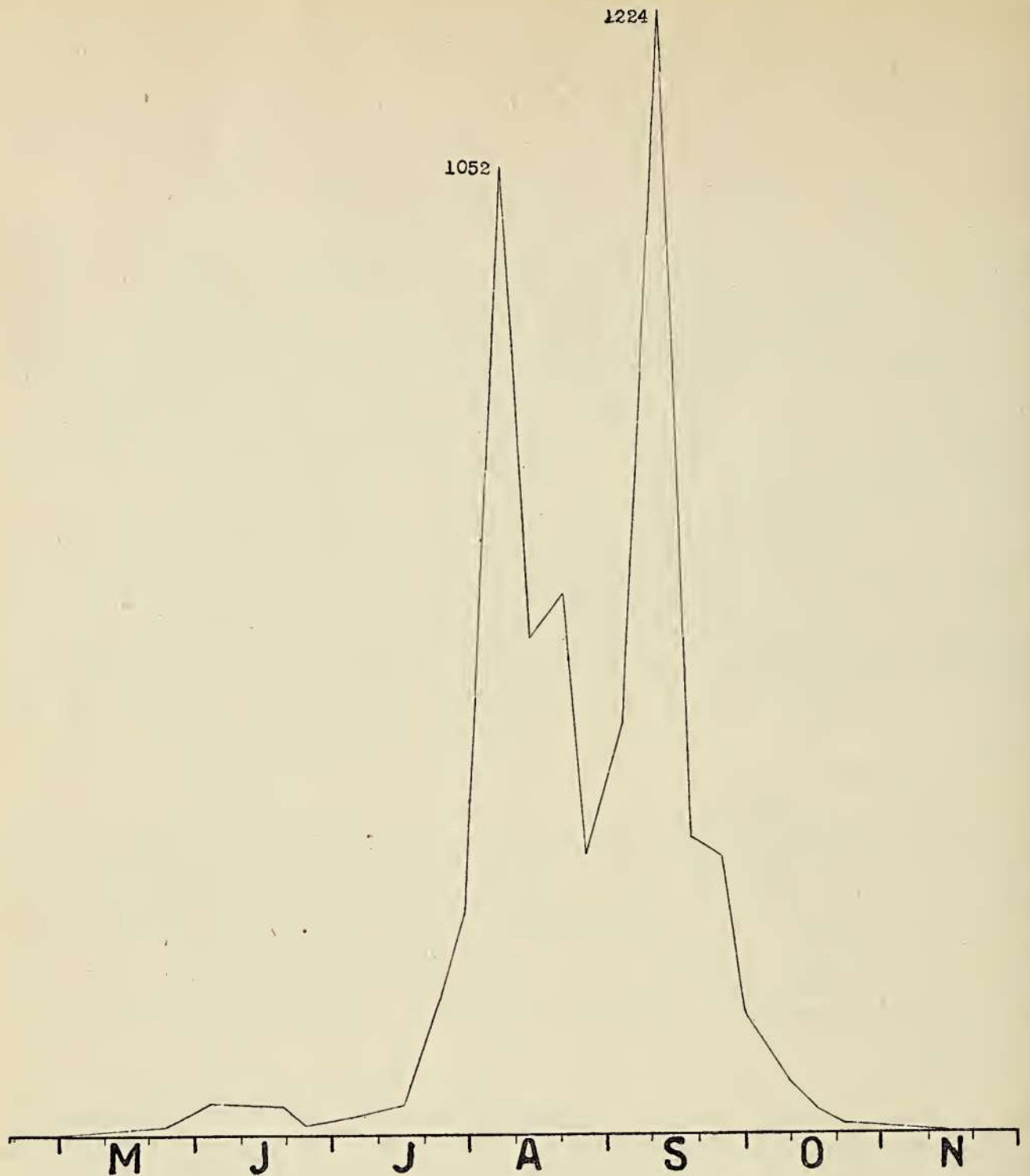

Fig. 6. Diagram van de vluchten van *Plusia gamma* L. in 1949.

11 Oct. op 53, 16 Oct. op 26. Na deze datum, de beruchte fatale van 1949, worden nog slechts enkele dieren gezien. De laatste *gamma* was van 10 November te Melissant.

Het spreekt van zelf, dat het diagram voor deze soort op een andere schaal getekend moest worden. Terwijl alle andere diagrammen op dezelfde schaal als in de beide voorafgaande jaren werden vervaardigd, is dat van *gamma* op $\frac{1}{3}$ daarvan getekend. Een groot bezwaar is dit niet, daar de bedoeling van deze tekeningen immers uitsluitend is een duidelijk beeld te geven van de schommelingen in aantal in de loop van het seizoen.

Voor de derde maal zien we bij *gamma* nu de opvallend sterke toename in de nazomer en ik begin me al af te vragen, of we elk jaar deze vroeger eigenlijk nooit zo opgevallen pieken zullen zien verschijnen. Dat ze telkens weer zo prachtig te voorschijn komen is een compliment aan het adres van de steeds groeiende groep der nauwgezette medewerkers.

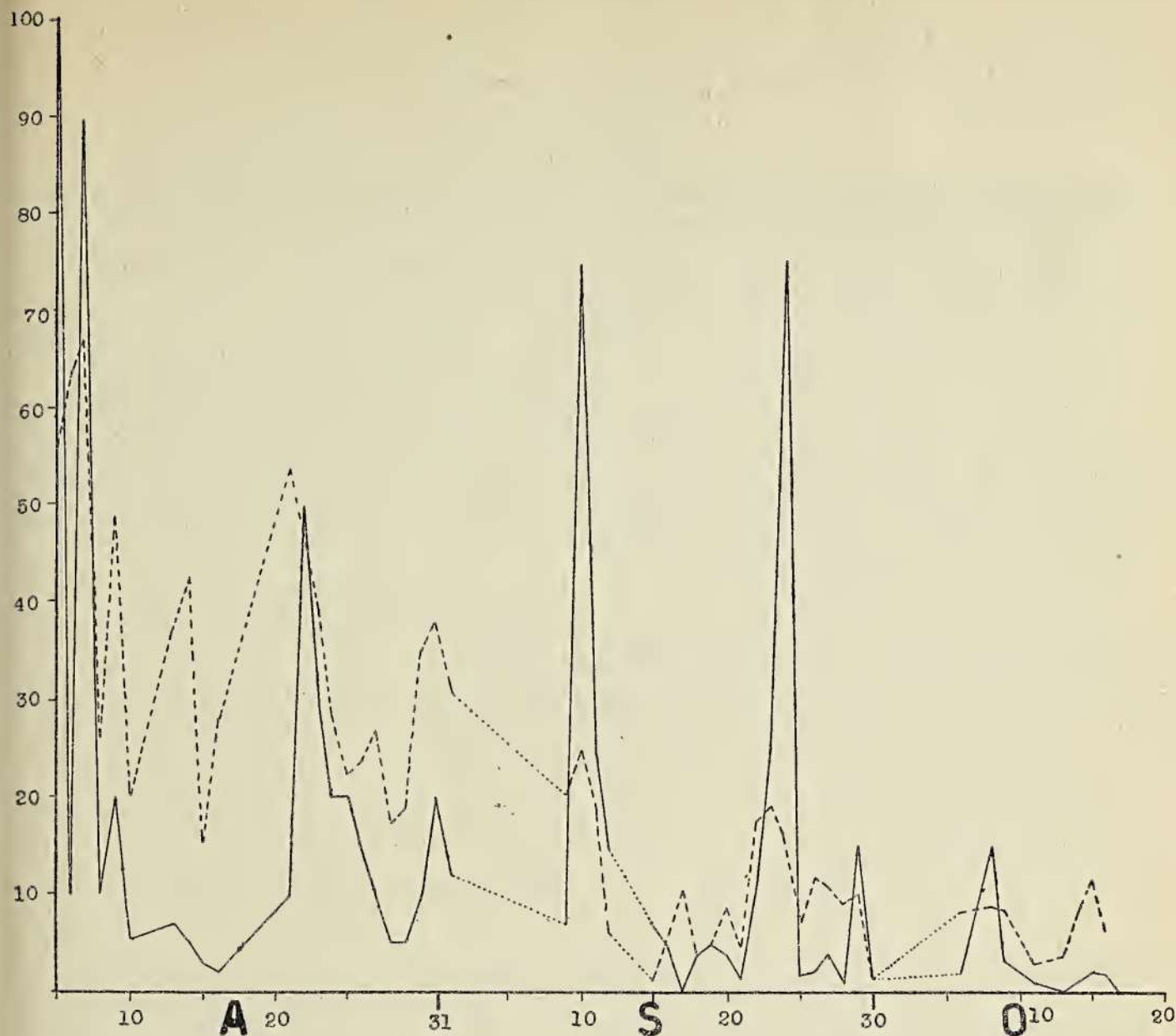

Fig. 7. Vluchten van *Plusia gamma* L. te Aerdenhout van 5 Augustus tot 16 October 1949.
 ----- totaal aantal soorten Macrolepidoptera op licht (total number of Macrolepidoptera species at light).
 ————— totaal aantal exemplaren van *Plusia gamma* L. op licht (total number of specimens of *Plusia gamma* L. at light).

Een belangrijke vraag is natuurlijk waar de grote aantallen pistooltjes in de nazomer vandaan komen. Ook in 1949 is mij geen melding van opvallende schade door rupsen bekend geworden. Het ligt dan ook wel enigszins voor de hand de sterke toename aan nieuwe migraties toe te schrijven. Dat er in deze tijd van het jaar ook beweging in de soort zit, blijkt, behalve uit de waarnemingen in Engeland (zie het reeds meermalen geciteerde artikel van Miss K. FISHER) uit de aantekeningen van Prof. VAN WISSELINGH, die van 1 Sept. tot 16 Octr. (zijn laatste *gamma*-datum) dagelijks noteerde, hoeveel exx. van *gamma* op zijn lamp afkwamen en hoeveel soorten vlinders. Het diagram laat overtuigend zien, dat *gamma* sterk in aantal schommelde en dat een goede vangavond lang niet altijd een goede *gamma*-avond was, en omgekeerd. Ook het soms plotselinge zeer plaatselijke optreden van het pistooltje wijst op trek. Lang niet overal op de geschikte plaatsen zijn de grote zwermen gezien.

Stellig hebben zich hier minstens twee generaties ontwikkeld.

Totaal aantal waarnemingen: 15125, ruim het dubbele van 1948, ruim $2\frac{1}{2}$ maal zoveel als in 1947!

Conclusie: een bijzonder interessant trekvlinderjaar.

Summary

The tenth report for migrating Macrolepidoptera in Holland (for the year 1949) mentions the following particulars:

1. *Pieris brassicae* L. On 20 June a strong migration in W. direction was observed at Balk (prov. of Friesland).

2. *Pontia daplidice* L. 91 specimens, again owing to successful wintering in the same localities as in 1948. Very feeble immigration.

3. *Colias hyale* L. The first generation was completely restricted to its usual territory, the prov. of Limburg, and was rather feeble. The second and third generations, which penetrated into the greater part of the country, developed in a satisfactory way, so that the total number (624) was much better than in 1948.

4. *Colias croceus* Fourcroy. A few observations in June and July, rather strong increase in August, second important flight period in October. Total number 397, much better than in 1948.

5. *Vanessa atalanta* L. Some hibernated specimens. Feeble immigration, feeble first Dutch summer generation, second (autumnal) gen. better, but total number only 1790 specimens, much less than in 1948.

6. *Vanessa cardui* L. Only a very feeble portion of the migrations observed in southern Europe reached Holland; the highest day total (27 June) was only 27 specimens. In the beginning of August the number increased distinctly and a second top fell on 11 Sept., clear indications of two Dutch generations. Total number 1308, much better than in 1948.

[Observations outside Holland: Mr. D. PIET saw strong migrations at St. Augulf on 7 May, at Grimaud on 10 May, both in the Département of Var. Dr G. KRUSEMAN observed a large meadow of flourishing lucerne at St. Louis (Pyr. Or.) with hundreds of *V. cardui* L. and *Colias hyale* L. (or *australis* Vty.?) on 17 June.]

7. *Issoria lathonia* L. Outside the dunes the first gen. was very feeble and the second was hardly observed. Later on, however, the species strongly recovered, no doubt owing to the warm autumn. The diagram (fig. 5) also shows the strength of the first generations in the dunes along the North Sea (I had no figures of later broods) which are in strong contrast with those inland. Total number about the same as in 1948.

8. *Polyommatus coridon* Poda. 1 ♂.

9. *Acherontia atropos* L. Much better than in 1948: 23 moths, 3 caterpillars, 7 chrysalids.

10. *Herse convolvuli* L. Feeble, only 12 moths, 1 caterpillar.

11. *Macroglossum stellatarum* L. One hibernated specimen. Immigration very feeble, two feeble Dutch generations. Total number 125 specimens, still less than in 1948.

12. *Celerio euphorbiae* L. 3 moths, a good number of caterpillars, but only in the territory where the species is indigenous.

13. *Lithosia quadra* L. Only 6 moths.

14. *Spaelotis ravida* Schiff. 4 moths, in the same locality as in 1948.

15. *Peridroma saucia* Hb. 39 moths, double the number of 1948.

16. *Leucania l. album* L. Top year for the species : 355 moths, but only in the autumn, and only in the eastern part of the country.

17. *Leucania albipuncta* F., north of the large rivers. The best year ever recorded for the species, 3 generations.

18. *Xylena exsoleta* L. Only 3 moths.

19. *Hoplodrina ambigua* Schiff. 7 moths. (The first Dutch specimen was taken in 1946 and was erroneously recorded as *H. superstes* Tr.)

20. *Laphygma exigua* Hb. 1 moth.

21. *Apamea zollikoferi* Freyer. 1 moth, the first ever caught in Holland.

22. *Catocala fraxini* L. 1 specimen.

23. *Plusia confusa* Stephens. 6 specimens.

24. *Plusia gamma* L. Immigration in May low, in the beginning of June better, but not striking. On 7 August, however, a top was reached of 1052 specs., which was still surpassed by that of 11 Sept. with 1224 specs. Very probably at least partially due to new immigrations, as no damage by caterpillars was observed. Total number 15125.

The diagram no. 7 shows the strong deviations in the number of Macrolepidoptera that came to light at Aerdenhout from 1 Sept. till 16 Oct., and which also gives a strong impression of waves of migrating moths (composed from the data of Prof. Ir T. H. VAN WISSELINGH).

The diagrams 1—5 are drawn on the same scale as those of the preceding years, the *gamma* diagram number 6 had to be reduced to $\frac{1}{3}$.

A very interesting migration year.

Amsterdam-Z. 2, Oude IJselstraat 12III, Juni 1950.

Een vermoedelijke waarneming van een vlucht van *Aeschna viridis* Eversm. (Odonata). Het zal wel een uitzondering zijn, dat men door een ongelukkige val merkwaardige entomologische waarnemingen doet. Toen ik in de nacht van 27 Juli 1950 hulpeloos op de grond lag en niets had om de verpleegster te waarschuwen, zag ik bij 't begin van de schemering, vermoedelijk iets over vier, door het bovenraam, waar geen gordijnen voor zijn, buiten insecten vliegen.

Toen er voldoende licht was om iets te onderscheiden (de kamer was echter nog steeds donker), bleek het een vlucht van zeer grote libellen te zijn. In hoofdzaak vlogen ze van N. naar Z. Toen de zon begon op te komen, verdwenen ze. Het ligt voor de hand, dat dit een vlucht van de bij ons zo zeldzaam waargenomen *Aeschna viridis* Eversm. moet geweest zijn.

Het kwam mij voor, dat alle *Aeschna*-exemplaren, die ik zag, mannetjes waren. Bij geen der exemplaren merkte ik iets van een paringsvoorspel. De dieren lieten elkaar met rust en allen hadden het lichaam gestrekt, dat wil dus zeggen dat geen enkele een spermatophoor naar het copulatieorgaan overbracht.

D. MAC GILLAVRY, Rusthuis „Bergzicht”, Heelsum.

Slecht Hommeljaar. Opvallend is het geringe aantal hommels, dat in Juli op gunstige plaatsen te zien was. In het voorjaar vlogen er veel koninginnen, doch deze waren volgens mededeling van de heer MINDERHOUT sterk geparasiteerd.

G. KRUSEMAN, Zeeburgerdijk 21, Amsterdam-O.